

УДК 024(477):005

Макіша Ілона Сергіївна

студентка III курсу, спеціальності менеджмент соціокультурної діяльності

Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка

Науковий керівник – СОЛДАТЕНКО ОЛЕКСАНДР ІГОРОВИЧ

кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри мистецьких дисциплін Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ БІБЛІОТЕЧНИХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ

Анотація.

У статті розглянуто сучасні підходи до організації бібліотечних послуг в Україні в умовах цифровізації та соціокультурних змін. Висвітлено трансформацію бібліотек у багатофункціональні інформаційні та культурні центри, орієнтовані на потреби користувачів. Проаналізовано впровадження цифрових технологій, інноваційних форм обслуговування та нових моделей взаємодії з громадою. Визначено основні проблеми та перспективи розвитку бібліотек як важливих елементів інформаційного суспільства України.

Ключові слова: бібліотеки, бібліотечні послуги, цифровізація, інновації, користувачі.

У сучасному інформаційному суспільстві бібліотеки практично вже не виконують лише роль місця для зберігання книг. Сьогодні вони маленькими кроками перетворюються на культурно-освітні центри та простори для навчання, спілкування і розвитку громади. Це пов'язано з поширенням цифрових технологій, зміною потреб користувачів і загальними суспільними викликами. Тому питання оновлення якісних бібліотечних послуг є дуже актуальним.

Публічні бібліотеки в Україні є важливою частиною місцевої інформаційної системи. Вони забезпечують людей інформацією та різними послугами і відіграють важливу роль у поширенні їх у територіальних громадах. Працівники сучасної бібліотеки мають розуміти, чого очікують їх відвідувачі. Якщо людина приходить по книгу чи потрібну інформацію, а цього немає, та ще й бібліотекар поводить себе невіжливо, тоді виникає запитання: навіщо така бібліотека взагалі потрібна? [1].

Бібліотечні послуги – це всі види допомоги, які бібліотека надає користувачам: доступ до інформації, довідки, освітні заходи, культурні події, електронні ресурси. Їх організація базується на простих і важливих принципах: послуги мають бути доступними для всіх, зручними, зрозумілими та орієнтованими на потреби людини. Сучасна бібліотека поєднує традиційні форми роботи з новими цифровими можливостями.

Нормативно-правова база бібліотечної справи в Україні – це розгалужена система законів та підзаконних актів, які регулюють діяльність бібліотек, права користувачів та обов'язки держави щодо збереження культурної спадщини.

Фундаментом законодавства є Закон України «Про бібліотеки і бібліотечну справу» та Закон України «Про культуру». Ці акти визначають правовий статус бібліотек як стратегічних центрів доступу до інформації, закріплюють права громадян на бібліотечне обслуговування та встановлюють обов'язки держави щодо фінансування та модернізації книгосховищ. Особливе місце посідає Закон «Про обов'язковий примірник документів», який гарантує систематичне поповнення національних фондів усіма виданнями, що виходять друком в країні. Спеціалізоване регулювання забезпечується актами, що стосуються інтелектуальної власності та інформаційних технологій. Зокрема, Закон «Про авторське право і суміжні права» регламентує процеси оцифрування фондів та створення електронних бібліотек, що є критично важливим для сучасного сервісу. Водночас низка наказів Міністерства культури та стратегічних комунікацій України встановлює чіткі інструкції щодо обліку документів,

інвентаризації фондів та професійної атестації працівників, що забезпечує єдиний стандарт якості послуг по всій країні.

Сучасний вектор розвитку галузі визначається стратегічними державними програмами та міжнародними стандартами. До них належать Стратегія розвитку читання та концепції діджиталізації культури, які дозволяють бібліотекам легально впроваджувати інноваційні послуги: від створення коворкінгів до надання доступу до державних е-сервісів. Дотримання державних стандартів (ДСТУ) з бібліографічного опису та збереження раритетів забезпечує інтеграцію українських бібліотек у світовий інформаційний простір [4].

Одним із головних напрямків розвитку бібліотечної сфери є цифровізація. Бібліотеки створюють електронні каталоги, цифрові колекції, онлайн-сервіси, проводять віртуальні консультації та заходи. Завдяки цьому користувачі можуть отримувати інформацію дистанційно та в будь-який зручний для них час. Це особливо важливо в Україні під час воєнного стану, обмежень пересування та кризових ситуацій [3].

Сучасні бібліотеки все більше орієнтуються на конкретні потреби своїх відвідувачів. Вони вивчають інтереси різних груп населення і створюють спеціальні програми для дітей, молоді, людей старшого віку, внутрішньо переміщених осіб. Поширюється практика персоналізованих рекомендацій, навчальних курсів, тематичних клубів і тренінгів. Бібліотека стає простором живого спілкування та взаємодії.

Наприклад, програми для людей старшого віку, де основний акцент робиться на подоланні цифрового розриву та соціальній адаптації: «Університет третього віку» (літні люди вивчають іноземні мови, історію мистецтв або психологію); смартфон-курси «Цифрова грамотність» (практичні заняття з користування застосунками «Дія», «Helsi», «Viber», «Telegram»); клуби активного довголіття (літературні вітальні, вечори мемуарів або майстер-класи з рукоділля).

Завдяки програмам для дітей та молоді сучасні бібліотеки стають центрами неформальної освіти та креативного дозвілля: STEM-лабораторії та Робототехніка (використання конструкторів LEGO Education та 3D-принтерів для навчання дітей основам інженерії та програмування); Biblio-Gaming (створення ігрових зон з приставками PlayStation/Xbox або настільними іграми); «Ніч у бібліотеці» (тематичні квести, читання при ліхтариках та піжамні вечірки).

Соціальна інтеграція та психологічна підтримка в умовах війни в Україні забезпечується програмами для внутрішньо переміщених осіб (ВПО) та ветеранів: мовні клуби «Єдині» (безкоштовні курси з переходу на українську мову); арт-терапія (заняття з малювання, ліпки або музичної терапії під керівництвом фахівців для зняття стресу та подолання симптомів ПТСР); юридичні консультації (співпраця з центрами безоплатної правової допомоги).

Важливим напрямком організації бібліотечних послуг в Україні є бізнес та професійний розвиток. Бібліотеки грають роль безкоштовного коворкінгу та освітнього хабу. Наприклад, startup-школи (лекції від підприємців про те, як написати бізнес-план або отримати грант на власну справу); клуби англійської мови «Speaking Clubs» (регулярні зустрічі з волонтерами або носіями мови для підтримання професійного рівня).

Також активно впроваджуються інноваційні формати роботи: медіапростори, коворкінги, творчі майстерні, зони для спільної роботи. Для інформування та залучення користувачів бібліотеки використовують соціальні мережі та цифровий маркетинг. З'являються мобільні та онлайн-платформи обслуговування.

Разом із розвитком існують і проблеми: недостатнє фінансування, застаріле технічне оснащення, нестача підготовлених кадрів, різний рівень цифрової грамотності населення. Додаткові труднощі створюють безпекові умови та нестабільність інфраструктури [2].

У перспективі бібліотеки мають розвивати цифрові платформи, розширювати онлайн-послуги, зміцнювати співпрацю з освітніми та

громадськими організаціями. Це допоможе їм залишатися важливими центрами знань і підтримки суспільства. Сучасні підходи до організації бібліотечних послуг підвищують їх ефективність і соціальну значущість.

Отже, практичне значення сучасних підходів до організації бібліотечних послуг полягає у докорінній трансформації бібліотек із пасивних книгосховищ на активні центри соціальної взаємодії та неформальної освіти. Впровадження інноваційних сервісів, таких як цифрові хаби, STEM-лабораторії та коворкінги, дозволяє ефективно задовольняти специфічні запити різних груп населення – від ветеранів і ВПО до молоді та людей літнього віку. Це не лише підвищує якість інформаційного обслуговування, а й створює реальні механізми для реалізації принципу «навчання впродовж життя», роблячи бібліотеку незамінним інструментом інтелектуального та професійного розвитку кожного громадянина.

У контексті стратегічних перспектив функціонування бібліотек в Україні стає ключовим фактором забезпечення сталого розвитку держави та зміцнення її інформаційної стійкості. Як інклюзивні простори, бібліотеки сприяють соціальній згуртованості громад, дотриманню прав людини на вільний доступ до знань та подоланню цифрової нерівності. Завдяки поєднанню традиційних фондів із новітніми форматами роботи та клієнтоорієнтованим менеджментом, сучасна бібліотека перетворюється на інтелектуальний фундамент країни, здатний гнучко реагувати на виклики сучасності та формувати освічене, критично мисляче суспільство.

Список використаних джерел

1. Животовська В. Г. Бібліотечно-інформаційні послуги та продукти в контексті взаємодії бібліотеки і користувача [Електронний ресурс] / В. Г. Животовська. Режим доступу: <http://old.library.kr.ua/conference/zhivotovska.html> (дата звернення: 15.02.2026).
2. Найбільше цифрову трансформацію української освіти гальмує недостатнє фінансування: результати опитування вчителів і директорів [Електронний ресурс] // Нова українська школа. – Режим доступу: <https://nus.org.ua/2024/12/26/najbilshe->

[tsyfrovu-transformatsiyu-ukrayinskoyi-osvity-galmuye-nedostatnye-finansuvannya-rezultaty-opytuvannya-vchyteliv-i-dyrektoriv](#) (дата звернення: 15.02.2026).

3. Ніколаєнко Я. М. *Strategies for digitalization in education: the role of educational libraries* // Acta Paedagogica Volynienses. 2024. № 5. С. 67-74. ISSN 2786-4707.
4. Про схвалення Стратегії розвитку бібліотечної справи на період до 2025 року «Якісні зміни бібліотек для забезпечення сталого розвитку України» : розпорядження Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 р. № 219-р [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/go/219-2016-%D1%80> (дата звернення: 15.02.2026).